

УДК: 323.1

ГЕНОЦИД ТУТСІ: ПОЛІТОЛОГІЧНЕ ПРОЧИТАННЯ**Наталія Івчик**

*Рівненський державний гуманітарний університет,
історико-соціологічний факультет, кафедра політичних наук,
вул. Остафова 29, 33013, Рівне, Україна
e-mail: ivchik@bigmir.net*

Розглянуто політологічне прочитання геноциду в Руанді. Проаналізовано його причини, діяльність центральної влади з метою політичної мобілізації хуту, інших інституціоналізованих суб'єктів здійснення злочину, а також роль у них засобів масової інформації. Визначено основні тенденції в поведінці хуту й причини мінімальних шансів жертв на порятунок.

Ключові слова: Руанда, геноцид, хуту, тутсі.

Надія на те, що людство здатне уникати фатальних помилок і гіркотних трагедій спонукає багатьох представників сучасної політичної та історичної думки покликатися до переосмислення геноцидів. Той факт, що вони класифікуються як порушення міжнародного гуманітарного права [13] є вагомим аргументом, який спонукає не лише знову й знову покликатися до тих чи інших сторінок трагедій, а й приводить до спроб формулювання певних теоретичних гіпотез, схем, котрі мають допомогти ідентифікувати рівень загрози і головне – вчасно задіяти механізми, здатні запобігти розгортанню трагедій.

У цьому контексті важливі події 1994 р. у Руанді – країні, де спостерігалася різниця представників народності хуту. Події, що відбувалися в цій державі 20 років тому, вкотре продемонстрували силу й небезпеку чинника етнічного упередження, відносної легкості його використання задля мобілізації супроти вигаданого „ворога”, незмірну жорстокість, яку демонструють „пересічні” люди у час, коли вони перетворюються на частину натовпу та ін.

Географічне віддалення театру геноциду і євроцентризм – основні фактори, котрі зумовлюють маргінальність уваги вітчизняних дослідників до подій 1994 р. у Руанді. Найчастіше ці події в той чи інший спосіб згадуються в підручниках з новітньої історії країн Азії й Африки, інколи – головне в дні річниці початку геноциду – в друкованих органах засобів масової інформації.

Це, безсумнівно, не означає повного ігнорування вітчизняним ученими проблематику теорії геноцидів та їх окремими (у нашому випадку – руандійськими) сюжетами. Як приклад спроб теоретичного осмислення геноцидів назовемо посібник М. Гона [4, с. 17–34]. Тим часом розлогий фактологічний матеріал геноциду тутсі розглянув А. Козицький у посібнику, предметом якого є політика й практика масового знищення цивільного населення у ХХ ст. [7, с. 513–535].

Зауважуючи фактичну відсутність спроб політологічного прочитання геноциду тутсі, вважаємо завданням нашої розвідки: визначення його суб'єктів, з'ясування причин злочину проти людяності із урахуванням темпорального чинника (ХVI–ХХ ст.), аналіз ролі політичних еліт і діяльності ЗМІ задля використання самості як мобілізуючого

фактора супроти „чужих” , установлення політичної поведінки представників етнічної більшості під час реалізації геноциду.

Розглядаючи події 1994 р. насамперед зауважимо: ст. 2 Статуту Міжнародного трибуналу з Руанди, створеного Радою Безпеки ООН, події, котрі відбувалися в цій державі, класифіковані як геноцид. Аналіз документа засвідчує, що трактування сутності цього злочину суголосне тим положенням, які визначені Конвенцією ООН від 9 грудня 1948 р. „Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього”. Центральне місце серед його компонентів посідає, безперечно, вбивство членів етнічної групи [13].

Досліджуючи уроки трагедії в Руанді, варто, на наш погляд, урахувати судження представника російської академічної науки І. Сафіуліної: після майже 50-річної практики порушення міжнародного гуманітарного права, котрі відбувалося в плінні тих чи інших воєнних конфліктів, такі злочини стали не лише об’єктом уваги міжнародної спільноти, а й почали переслідуватися міжнародним правосуддям. Початок такій практиці (після ухвалення Статуту Міжнародного воєнного трибуналу 1945 р. і покарання засуджених наступного року в Нюрнберзі) покладено появою Статутів міжнародних трибуналів з Югославії та Руанди [11].

Вивчаючи події 1994 р. у класичній схемі (причини геноциду, його організація, перебіг та наслідки), звернемо передусім увагу на етнодемографічну структуру населення тодішньої Руанди (85 % – хуту, 14 % – тітусі [6]) та причини вчиненого злочину проти людства: високий рівень етнічного упередження убивць щодо жертв, конфліктогенний характер їхньої взаємодії.

Етнічні упередження поміж тутсі й хуту – продукт давньої соціальної структуризації суспільства. Адже перші, котрі з’явилися на теренах сучасної Руанди в XVI ст., поступово змогли закріпити за собою панівні позиції в її економічній структурі. Вони характеризувалися парадоксальною для аграрного суспільства ситуацією: хуту, які були автохтонами й займалися сільським господарством, поступалися соціальними позиціями тутсі, що не тільки виявилися меншими, ніж перші, не лише за чисельністю, а й, за характером “фахової діяльності”, були скотарями. Причому за тамтешньою економічною системою, що отримала назву *убухаке*, тутсі віддавали частину поголів’я худоби на випас хуту й урегульовували „трудові відносини” з ними переданням частини сільськогосподарських знарядь та їжі. Відтак на теренах сучасної Руанди з часів Середньовіччя склалися соціально-економічні відносини, котрі сучасні вчені визначають такою формулою: хуту більше, однак тутсі вище. Останні, зокрема, що володіли стадами великої рогатої худоби, поступово перетворилися в аристократичну верхівку; землероби ж були позбавлені права володіти поголів’ям, займалися винятково його випасом і були усунені від участі в органах влади [12]. Зазначимо: з кінця XIX ст. колоніальна адміністрація – німці, а згодом – бельгійці, які керували Руандою в час, коли вона здобула статус підопічної території ООН, – повсякчас залучали тутсі до апарату управління [2].

Отже, маємо підстави стверджувати, що на час деколонізації (1962 р.) в економіці Руанди існували економічні сектори, котрі формувалися „своїми” й „чужими”. Проте констатація цього факту, як і різниці в їхніх соціальних статусах, – враховуючи непоодинокість етнічних упереджень поміж суб’єктами одного етнополітичного організму, – фактично не дає відповіді на питання про причини геноциду. Тому вважаємо за необхідне звернути увагу на передумови цілеспрямованого винищення тутсі. Вони, на наш погляд, приховуються у площині сталості міжетнічної упередженості поміж двома народностями. Йдеться насамперед про етнопсихологічні наслідки довготривалого

домінування тутсі на тих територіях, котрі в період деколонізації регіону ввійшли до складу двох незалежних держав – Бурунді й Руанди. Виникнення неприязні між двома культурно спорідненими соціальними групами (котрі спілкуються однією мовою та мають спільні культурні традиції) зумовлена монополізацією представниками тутсі влади на територіях, де чисельно домінували хуту. Така ситуація не змінилася й згодом, коли представники різних колоніальних адміністрацій фактично потурали зміцненню і функціонуванню офіційно нелегалізованої ранжованої системи міжетнічних відносин. Вона характеризувалася соціальним домінуванням тутсі, їхньою значною участю в колоніальних органах влади й, відповідно, перетворенням хуту на представників „нищого класу”. За названих умов, ті з представників „чужих”, котрі прагнули збільшити шанси на „нормальне життя”, вдавалися до мімікрії: вони намагалися „тутсифікуватися” [7, с. 515], що яскраво засвідчило диспропорції у доступі до основних соціальних ресурсів, які визначали суспільні реалії в колоніальний період історії Руанди.

Етнопсихологічна дистанція поміж тутсі й хуту не зменшилася і в подальші роки. Політика бельгійців 50-х років ХХ ст. – сприяння емансипації останніх – не лише сприяла покращенню становища упослідженої раніше народності, а й супроводжувалася виникненням нових авто- і гетеростереотипів: в одному випадку – одвічно експлуатованих хуту, в іншому – повсякчас „паразитуючих” тутсі [7, с. 515]. Безсумнівно, такі протиставлення „своїх” „чужим”, поява й популяризація у середовищі хуту образів, котрі ґрунтувалися на категорії кривди, стали вагомим чинником, що визначав характер міжетнічної взаємодії на територіях, які згодом стали театром геноциду. Подальше зростання напруження між майбутніми суб’єктами геноциду зумовили оцінки подій 1972–1973 рр. і серпня 1988 р. у Бурунді тими хуту, які змушені були залишити країну і переселитися в Руанду*.

Саме на такому психологічному тлі повернутися до питання про причини геноциду 1994 р. у цій країні. Їхнє розуміння суттєво доповнюється констатацією діянь Ж. Хабіарімана – лідера військових, котрі захопили владу в Руанді 1973 р. і згодом вдалися до пропаганди ідеї винятковості хуту. Етнополітика руандійської влади тих років містила не тільки ідею „національного відродження” останніх, а й використання чинника самості - важливого критерію для визначення перспектив індивіда в державі. Радикалізм тодішньої політичної еліти промовисто засвідчує розпорядження, згідно з яким військовим-хуту заборонялося одружуватися з жінками-тутсі. Масла у вогонь підлила також інтерпретація подій 1988 р.: після придушення повстання в Бурунді руандійська пропаганда почала формувати образ тутсі у вигляді одвічного ворога хуту, спільноти, що, незважаючи на державу проживання, прагне домогтися домінування над останніми в Руанді [7, с. 516–517].

Вивчення причин геноциду в цій державі дає змогу констатувати їхню певну схожість із іншими злочинами проти людства: як і в інших випадках, винними у проблемі етнічної більшості її представниками потрактовано меншість. Роль останньої в розвитку суспільства, попри її відносну нечисельність, стрімко гіперболізується. Підтверджує такі судження виступ одного з міністрів руандійського кабінету міністрів на засіданні, де обговорювалася внутрішньополітична ситуація в державі: „Без тутсі всі проблеми Руанди будуть вирішені” [9]. Така категоричність, пропозиція „врегулювання” проблеми без

* Хуту масово залишали батьківщину внаслідок репресій, які розгорнула контрольована тутсі влада після спроби перших підняти антиурядове повстання у Бурунді.

урахування віку членів цільової групи, що має бути знижена, гендерного фактора та ін. – показник не лише категоричності суджень представників владної еліти, а й того, що в процесі організації геноциду (тим паче, його реалізації) образ ворога демонізується, а водночас мінімізує, навіть нейтралізує будь-які морально-етичні критерії в ставленні до нього.

Проте не менш значущою є констатація того, що питання винищення тутсі обговорювалося на засіданнях уряду Руанди [9]. Це безпосередню підтвержує організації злочину на державному рівні. Констатація таких засідань високопосадовців допомагає провести пряму паралель зі засіданням верхівки СС, НСДАП і представників окремих міністерств у Ванзеї, де в січні 1942 р. ними узгоджувалися дії в процесі „остаточного вирішення єврейського питання” – Голокосту [1, с. 4].

Розглядаючи безпосередній початок геноциду в Руанді, маємо підстави аналізувати й про особливу роль у ньому політичних еліт. Йдеться про діяльність неформального угруповання „Аказу”. До його складу входили впливові політики з оточення президента Ж. Хабіаріmani. Саме вони ухвалили рішення закликати хуту нападати на тутсі [7, с. 521].

У реалізації геноциду в Руанді активну участь брала держава як політичний інститут. Цю злочинну діяльність можна простежити щонайменше в двох ракурсах. По-перше – нагнітання істерії довкола майбутніх жертв, застосуванні дискримінуючого законодавства та формуванні негативного ставлення до них хуту, наприклад, розпорядженням влади заборонено одружуватися представникам різних народностей, унеможливлено перебування тутсі на державній службі, (унаслідок чого значна їхня частина втратила роботу; 1973 р. дітям-тутсі заборонено навчатися в школі, а молоді – здобувати вищу освіту [9]). По-друге – центральна влада цілком лояльно поставилася до створення парамілітарних утворень „Інтерагамве” та “Імпузамугамбі”, котрі декларували намір боротися з тутсі [7, с. 518]. Скажімо, перша сповідувала ідеологію „сили хуту” та „хутуїзму”, які оперували положеннями нехтування життям тутсі й поширювалися екстремістськими ЗМІ [10].

Ще важливішою є констатація навчання методам убивства людей військовими молоді, що була членами „Інтерагамве” [10], використання міжнародних кредитів для озброєння ополчення хуту, котре напередодні геноциду налічувало приблизно 30 тис. осіб [2], передання військовими поліцією зброї членам парамілітарних організацій, безпосередня участь армії та президентської гвардії в знищенні безневинних жертв. Так, полковник Т. Багосоре був головним організатором штурмових загонів, а також ініціатором укладання списків тутсі, яких планували вбити насамперед [9].

Відомі й інші приклади безпосередньої участі високопосадовців Руанди в організації геноциду. Приміром, у квітні 1994 р. голова Тимчасового уряду, окремі його міністри і прем’єр відправилися в провінції, що започаткувало етнічне насильство в них. Того ж року 19 квітня голова Тимчасового уряду Т. Сіндікубабо особисто закликав хуту до вбивства тутсі по радіо в Бутарі – префектурі, де на той момент актів злочинів ще не відбувалося [8].

За вивчення ролі держави в організації й здійсненні геноциду особливо промовистим є визнання злочинності своїх дій (травень 1998 р.) прем’єр-міністром Руанди на засіданні Міжнародного кримінального трибуналу [2]. Ним позбавлено волі на 30 років О. Бізімунгу – начальника генерального штабу Руанди, який не тільки не спробував зупинити трагедії, а й власноруч укладав списки тутсі, котрих, на його погляд, необхідно знищити [3].

Відомо, що задля здійснення такого масштабного злочину, як геноцид потрібно не лише використовувати ресурси держави, а й залучати до нього „пересічних” громадян. У цьому контексті зауважимо: формування образу ворога особливо активізувалося після початку громадянської війни в Руанді (1990 р.), котра чи не з самого початку набула ознак протистояння на етнічному ґрунті. Особливо важливу роль у процесі нагнітання ворожості стосовно майбутніх жертв геноциду відіграли засоби масової інформації. Серед них – „Радіо і телебачення Тисячі Пагорбів” і газета „Кангура”. Міжнародний трибунал з Руанди констатував, що саме ЗМІ на початку квітня 1994 р. закликали вбивати тутсі. При чому журналісти свідомо не використовували назви народності, супроти якої закликали діяти, а послуговувалися щодо неї словом „тарган”. Відтак, вивчаючи запуск маховика ненависті в Руанді й для оцінки міжнародним правосуддям дій керівників згаданих ЗМІ, констатуємо: директор „Радіо і телебачення Тисячі Пагорбів”Ф. Нахімана та головний редактор згадуваної газети Х. Нгезе згодом були засуджені до пожиттєвого позбавлення волі [8]. Останньому, зокрема, інкриміновано опублікування в грудні 1990 р. маніфесту „Десяти заповідей хуту”. В них поєдналися кілька ідейних компонентів, центральне місце серед котрих посідало „жіноче питання”. Так, жінки-тутсі проголошувалися такими, що керуються винятково інтересами своєї етнічної групи. Тому ті, хто одружується з ними, заводять коханку з представниць цієї групи чи наймає на будь-яку роботу жінку-тутсі, проголошувалися зрадниками.

Другий блок у „Десяти заповідях хуту”стосувався економічних проблем. Вони закликали до економічного бойкоту тутсі, а також декларували необхідність домінування хуту в політичній і економічній царинах, армії, що мала формуватися винятково з хуту, органах безпеки й освіти. Важлива складова названого документа – твердження, які можна умовно зарахувати до третього тематичного блоку „заповідей”: „хуту мають забути про поблажливість до тутсі”; „хуту повинні бути сильними й пильними перед лицем своїх ворогів-тутсі”; ідеологію хуту повинні вивчати всі члени цієї етнічної групи [5].

Знищення тутсі в Руанді почалося 7 квітня 1994 р. на тлі повідомлень ЗМІ про загибель її президента. Першими безпосередніми реалізаторами злочинів стали військові та представники правоохоронних органів, члени „Інтерагамве” й „Імпузамугамбі”. Згодом до тих, хто прилучився до геноциду, приєдналися одурманені пропагандою „пересічні” хуту, навіть частина священиків – небачене, як зауважує А. Козицький, явище в історії ХХ ст. [7, с. 521].

Перш ніж проаналізувати проблему методів знищення жертв, вважаємо за необхідне стверджувати до початку геноциду руандійське суспільство вже мало досвід актуалізованих міжетнічних конфліктів. Йдеться про „селянську революцію хуту” 1959–1961 рр. Зауважимо, що інша назва цих подій – „соціальна революція” [8] – яскраво характеризує основну площину суперечностей поміж тутсі й хуту.

Ескалацію конфлікту поміж ними зумовила не лише „селянська революція хуту” та зміна курсу центральної влади після того, як її заколотницьким способом у липні 1973 р. здобув Ж. Хабіарімана. Він здійснював дискримінаційну практику щодо тутсі (зокрема, унеможлилював їхню участь в управлінні країною) [8]. Стрімке нагнітання суспільно-політичної атмосфери й міжетнічної взаємодії – також наслідки громадянської війни, що відбувалася в Руанді 1990–1993 рр. Її безпосереднім учасником став Руандійський патріотичний фронт (РПФ). Створений у 1987 р. на території Уганди біженцями-тутсі з Руанди та поміркованими хуту, він застосовував на теренах останньої партизанські методи. Його вчинки, утеча частини хуту з теренів, де діяв РПФ, дали

привід центральній владі активно використовувати твердження про загрозу, яку буцімто уособлювали тутсі. Вони виставлялися етнічною групою, що прагне знову поневолити більшість країни, а відтак захист хуту проголошувався владою важливим її завданням та обов'язком хуту. Крім того, саме Руандійський патріотичний фронт був обвинувачений урядовими чинниками в загибелі президента Ж. Хабіарімана [3], що й стало безпосереднім приводом для початку геноциду тутсі.

Вагомим аспектом політологічного прочитання геноциду в Руанді є вивчення методів, якими вбивці знищували жертв. Їх можна розподілити на основні групи: ті, що здійснювалися вогнепальною, з одного боку, та холодною – іншого, зброєю; осторонь них – використанням задля знищення тутсі природних ресурсів.

Вогнепальну зброю, крім військових, активно використовували члени „Інтерагамве” й „Імпузамугамбі”. Інколи сконцентрованих у тих чи інших будівлях жертв знищували (як, наприклад, 15 квітня 1994 р. у центрі Святого Йосифа в Кібунго) гранатами. Проте головними засобами вбивства жертв стали мачете; вбивці часто використовувалися також сокири, палиці й залізні пруті [8]. Жертв масово знищували і в інший спосіб. Це засвідчують слова очевидця: „Людей просто вишикували для страти на березі [р. Кагера] і потім зіштовхували у потік. Інший метод убивства – примусити людей стрибати в стрімку течію... Бандити „Інтерагамве” помітили, що цей метод дуже ефективний для вбивства маленьких дітей...” [8].

Особливістю геноциду в Руанді правомірно вважати думку більшості потенційних спостерігачів. Піддавшись впливу масованої пропаганди, яка мала на меті зміцнити настроїв супроти тутсі, вони не лише не самоусунулися від участі в злочинах, й масово та добровільно прилучалися до їх здійснення (станом на 2000 р., під слідством за участь у злочинах перебувало понад 100 тис. підозрюваних [8]). Це важливо, оскільки позиція значної частини представників етнічної більшості де-факто позбавила тутсі можливостей порятунку. Їхня ситуація ускладнювалася тим, що прикладу порятунку жертв з боку хуту було обмаль.

Аналізуючи події 1994 р., не можна залишити увагою ролі в них окремих ЗМІ. Адже вони не тільки стали ретрансляторами ненависті, й в окремих випадках, застосовуючи свої ресурси, виконували роль координаторів у злочинній діяльності вбивць (скажімо, інформували слухачів про місця концентрації жертв). Промовистою в цьому контексті є уже згадувана діяльність “Радіо і телебачення Тисячі Пагорбів”: його диктори трансливали відкриті заклики вбивати тутсі й зачитували списки “особливо небезпечних” їх представників [8]. Геноцид 1994 р. був зупинений не з ініціативи його організаторів чи протиставлення злочинам більшості руандійської громадськості. Кінець їм поклав успішний наступ Руандійського патріотичного фронту [8] і втеча злочинного уряду в Заір. На цей час жертвами геноциду стало (за різними оцінками) від 800 тис. до 1 млн тутсі.

Як і в більшості випадків злочинів проти людяності, здійснених у ХХ ст. за критерієм походження жертв, міжнародна спільнота не спромоглася використати відповідні заходи для припинення трагедії. Цей прикрий факт у грудні 1999 р. визнали члени незалежної комісії, що працювала під мандатом тодішнього генерального секретаря ООН К. Аннана. В її звіті констатовано: керівництво цієї міжнародної організації та її члени могли запобігти геноциду тутсі. Причина їхньої пасивності – нестача ресурсів та, на нашу думку, особливо болісно – відсутність політичної волі для колегіального ухвалення адекватних ситуації рішень [2].

Отже, інституціоналізованими суб'єктами геноциду в Руанді була не тільки держава, а й парамілітарні організації хуту „Інтерагамве” та “Імпузамугамбі”. Високопосадовці цієї держави несуть відповідальність як за генерування самої ідеї знищення цільової групи, так і за безпосередню участь у реалізації цього кривавого злочину. Стосовно дій членів названих організацій, то вони стали знаряддям політичних і військових еліт (що, безперечно, не применшує їхньої відповідальності за участь у злочинах), котрі використовували необхідні механізми для введення їх у таку діяльність.

Особливістю причин трагедії 1994 р., яке відбулося в Руанді, варто, на наш погляд, трактувати довготривале їхнє формування – лінії соціального розмежування між землеробами-хуту й скотарями-тутсі, ранжування суспільства за критерієм походження, що, крім іншого, виявлялося в недопущенні перших до управлінських структур і под. – вагомі складові передумов поступового досягнення пікової точки протистояння двох етнічних груп, наприкінці ХХ ст. Ураховуючи їхню культурну спорідненість, доходимо висновку трагедія в Руанді є яскравим прикладом особливої значної етнічної упередженості. Діючи століттями, вона в кінцевому підсумку еволюціонувала у фазу актуалізованого конфлікту на етнічному ґрунті.

Водночас події 1994 р. яскраво засвідчують відносну легкість застосування політичними чинниками фактору самоті задля мобілізації „своїх”. У випадку масованих PR-кампаній вигаданий / реальний ворог перетворюється на цільову групу, яка, згідно з волею політичних еліт, стає об'єктом знищення незалежно від віку й статі жертв. Окрім цього, трагедія в Руанді вкотре продемонструвала механізм зміни статусу вимушених спостерігачів у добровільних вбивць.

Геноцид 1994 р. – швидкоплинний, що відрізняє його, скажімо, від злодіянь нацистів, учинених супроти євреїв або ромів під час Другої світової війни. Однак методи здійснення злочинів – застосування поруч із вогнепальною зброєю природних ресурсів регіону (масові акти потоплення жертв у річках) – формує певну паралель між подіями у цій африканській державі й геноцидом вірмен в Османській імперії.

Не можна не зазначити й того, що міжнародні чинники, як і у випадку з іншими геноцидами, котрі відбувалися в ХХ ст., виявилися неготовими для порятунку безневинних жертв. Цей факт, безсумнівно, актуалізує завдання подальшого пошуку міжнародним співтовариством тих механізмів, які були б ефективним інструментом запобігання та регулювання зенітної точки етнічних конфліктів – геноциду.

Список використаної літератури

1. Ванзейська конференція й геноцид європейських євреїв. – Berlin: [:б.в.], 2012. – 55 с.
2. Вртанесян К. Акты геноцида в истории человечества / Карен Вртанесян, Арам Палян [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.genocide.ru/lib/genocides/rwanda.htm>
3. В Руанде покарали убийц 800 тыс. человек [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://world.eizvestia.com/full/v-ruande-pokarali-ubijc-800-tys-chelovek>
4. Гон М. Геноциды первой половины XX столетия: порівняльний аналіз. Навч. посіб. / Максим Гон. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 180 с.
5. Десять заповедей хуту [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tokyonews.ru/>
6. К годовщине геноцида в Руанде 7 апреля [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://itar-tass.com/info/1099727>

7. *Козицький А.* Геноцид та політика масового винищення цивільного населення у ХХ ст. (причини, особливості, наслідки): навч. посіб / Андрій Козицький. – Л.: Літопис, 2012. – 608 с.
8. Международный трибунал по Руанде [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mup-info.com/mup/tribunal/ruanda>
9. *Пумпянский А.* Хуту – тутсилэнд [Электронный ресурс] / Алексей Пумпянский // Новая газета. – 2009. – 3 апр. – № 34. – Режим доступа: <http://old.novayagazeta.ru/data/2009/034/09.html>
10. Руанда. Геноцид: в 2 ч. [Электронный ресурс]. – ч.2. – Режим доступа: <http://lj.rossia.org/users/arkhip/497190.html?thread=11168038>
11. *Сафиуллина И. П.* Резолюции Совета безопасности ООН о создании Международных трибуналов по Югославии и Руанде как продолжение традиций Нюрнберга [Электронный ресурс] / И. П. Сафиуллина – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1218836>
12. *Солдатов А.* Тутси против хуту. Досье на национальный конфликт / Андрей Солдатов [Электронный ресурс] // Agentura.ru. – Режим доступа: <http://www.agentura.ru/dossier/russia/people/soldatov/tutsihutu/>
13. Устав Международного трибунала по Руанде. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_d65

ГЕНОЦИД ТУТСИ: ПОЛИТОЛОГИЧЕСКОЕ ПРОЧТЕНИЕ

Наталья Ивчик

*Ровенский государственный гуманитарный университет,
историко-социологический факультет, кафедра политических наук,
ул. Остафова 29, 33 013, Ровно, Украина
e-mail: ivchik@bigmir.net*

Рассматривается политологическое прочтение геноцида в Руанде. Анализируются его причины, деятельность центральной власти с целью политической мобилизации хуту, других институционализированных субъектов осуществления преступления, а также роль в них средств массовой информации. Определяются основные тенденции в поведении хуту и причины минимальных шансов жертв на спасение.

Ключевые слова: Руанда, геноцид, хуту, тутси.

TUTSI GENOCIDE: POLITOLOGIC READING**Nataliya Ivchik**

*Rivne State University of Humanities,
Department of History and Sociology, Chair of Political Science,
Ostafova st., 29, 33013, Rivne, Ukraine
e-mail: ivchik@bigmir.net*

The article presents the political scientific reading of the Rwanda genocide. Its reasons, activity of the central government with a view to political mobilization of the Hutu and other institutionalized subjects of crime are analyzed. The author investigates the role of media and determines the main trends in the behavior of Hutu and reasons of minimal chance to rescue victims.

Keywords: Rwanda, genocide, Hutu, Tutsi.